

Nchekwa Ọdinala Igbo N'oge Ugbu a na Nsuka

Obayi, Joy Ifeadike

Humanities Unit, School of General Studies, University of Nigeria, Nsukka

Ụmị

Nchọcha a tuchara ọdinala Nsuka mgbe gboo nye etu ọ dị n'oge ugbu a. Mbunuche ya kpom kwem bu ichoputa ndimiche ufodu ọdinala gbanwulara ma tuo aro etu a ga-esi mee ka ọdinala ndi di mma chighata n'ala Nsuka. E ji usoro adim nkowa, ebe ochocha gbara mmadu iri ato ajuju onu, mee nchocha. A horo ndi njiri-me iri na mpaghara Nsuka o bua, y.b. Nsuka etiti, Nsuka owuwa anyanwu, na Nsuka odida anyanwu, iji nweta njatule ma choputa isi okwu na echiche ha gbasara usoro e jiri mara Nsuka. A noro n'Okpuru Ochichi Nsuka mee nchocha a. A choputakwara na ihe e jiri mara Nsuka adikwaghi otu o di na mbu n'ihu mmekorita a na-emekorita n'oge ugbu a. O bu usoro kwa nari ka e jiri hazie ihe nnweta. Ochocha turu aro ihe a ga-eme ka njiri-mara Nsuka n'ihe gbasara omenala laghachiazu. Nke mbu bu na ndi 'ishi' /okenye Nsuka niile ga-abiakota onu suo ofo, kwubie okwu maka ọdinala ha, nke na-achọ ifulari ha. Ozọ bu na ndi Igwe obodo Nsuka ga-enwekwa ogbako, ebe ha na ndi 'ishi' ga-ekwekorita na ihe ha ga na-eme n'obodo bu ezi ukpuru a tooro ha. O kwesikwara ka o buru ndi bu ezigbo mmadu ga na-abu Igwe obodo ka o ghara ibu ihe ndoro ndoro na onye ka nwee ego ka a ga na-echi Igwe; nke a ga-eme ka ezi okwu na-adị n'obodo. Ndi obodo Nsuka ga-enwe mgbe ndi Nsuka niile ga na-anata ulo ka e were oge ahụ na-akuzi ma na-edozikwa ihe adighi mma n'obodo.

Igodu okwu: *Nchekwaba, ọdinala, ndi Igbo, ndi Nsuka, ogbara ohuru*

Mkpelite

Uwa na ihe di n'ime ya na-agbanwe. O bu ihe a hutara n'odinala Igbo; o bukwaghi ihe a huru n'oge gboo ka a na-ahu n'oge ugbu a. Odinala Igbo di okpu tooro okpu. Nwa nwa tote, o tokwuru. O bughị mmadu na-akuziri nwatakiri ka e si ekwu okwu ma o bu ka e si asu asusu Igbo. Nwata o bua noro n'ezi na ulo nne na nna ya tolite ga-asu asusu Igbo ma o buru na nne na nna ya na-asu Igbo. Nke a wee dabaa n'ihe oka ntucha n'ihe gbasara mmuta bu Pavlov na Thorndike (2021 & 1905) kwuru si na ebe a muru nwata na ebe o no too nwere mmetuta n'otu nwata ahụ si akpa agwa. Nke a bu ezi okwu n'ihu na o nweghi onye kuziiri nwatakiri asusu o na-asu; nke a gosiri mgbanwe site n'okirikiri ya.

Ndi Igbo kwesiri ka ha chemie echiche nke oma di ka Nkrumah siri kwuo ya n'afọ 1963 si na Afrika kwesiri ikpoghachi ihe e jiri mara haazu iji mee ka ugwu ha diiri ha. O gara n'ihu kwuo na o nwere omenala ndi Afrika na-eme ka ha gaa n'ihu ma mee nke oma. N'iji kwado nke a, Onuigbo (2011) mere ka a mara na ndi isi ojii, ndi guru akwukwo na-ewe ndi ocha ka e jechaa o gwu n'ihe niile. Mana nke a abughi ezi okwu n'ihu na otutu ndi nchocha emeela nchocha n'ihe gbasara nke a ma choputa na o bughị ezi okwu kama na o bu onodu nwata hutara onwe ya na-egosi udiri mmuta nwata ahụ na-enwe (Piaget, 1960). Nwata a kwaara ezigbo uzọ na-aga n'ihu nke oma. Nwata nne na nna ya na-agbaziri ezi uzọ ma nwee ihe niile kwesiri ka o nwee, ga-emeriri nke oma n'ebe o kwesiri ime nke oma.

Nke a ga-eme ka onye Igbo mara na ọ bụrụ na ha dozie onwe ha nke ọma na ọ bụ ndị Igbo ka ndị mmadụ ga-elewe anya n'ihe ha na-eme n'ihu na e ji igba mbọ mara ndị Igbo. O nweghi obodo niile nọ n'ụwa ta a ndị Igbo na-anoghi (Obayi, 2023). N'ihu amamihe ndị Igbo o nweghi ihe a ga-eme n'obodo Naijiria ka a ghara itunyere onye Igbo n'aro. Ọ bụ ezi okwu na ọ dị ka a na-akpachapụ ndị Igbo maka agha a n'ụrụ n'obodo Naijiria mana o nweghi ka ha gwuzoro nke ọma ma onye Igbo adonyeghiri ha ukwu nke ọma. Nke a bụ onyinye ekere ụwa ndị Igbo nwere n'ihu na ndị Igbo ma ihe nke ukwu. Onyinye di etu a di nnukwu mkpa ka e chekwaba ya ka ọ ghara ifulari ndị Igbo. Dị ka ndị Igbo na-eme njem nnukwu, etu a ka asụsụ ha na-agbanwe n'ihu intanet nakwa ka ụmụ aka sonye n'ihe ndị obodo ọzọ na-eme; ha na-asụrụ ụmụ aka ha Bekee chefu ma asụsụ na-efu efu. Ọ bụ ya ka Onuora, Obiakor, Obayi na Chinagorom (2019) jiri si na ndị Igbo na-apụ ije emeela ka ndụ ndị ọcha weghara aha ndị Igbo ka ọ bụrụ aha ndị ọcha. Ima atụ, Chibukem na-azazi Chibyeke, Dabere na-azazi Daby, Somadina na-azazi Sommer, Azubuike na-azazi Zubby, w.d.g. Mana aha niile, ndị Igbo na-agụ, nwere mputara. Ụfọdụ bụ ihe mere n'omumụ nwata ahụ. Ụfọdụ bụ ihe mere ezi na ụlọ ahụ. Ụfọdụ bụ ihe e jiri mara nna ha. Nke a ga-eme ka ezi na ụlọ jisie ike ka ha hụ na aha ha zara efughi efu. Mana o si etu a, ụwa si dewe ihu, gawa, a mara na omenala Igbo ga-ala.

Ndị Igbo kwesiri ichekwaba omenala gbasara alụm di na nwunye. Ihe a na-ahụ na Nsuka n'oge ugbo a gbasara alụm di na nwunye na-agba anya mmiri. Ụmụ nwoke lụrụ nwunye enweghi ihe ha jiri nwunye ha kpọrọ. Ihe e ji ama nwoke tozuru oke bụ etu o si echekwaba ezi na ụlọ ya. Ọ na-agba mbọ hụ na ezi na ụlọ ya kporo onụ site n'ime ka ugwu ezi na ụlọ diiri ya mgbe ọ na-eweta ego nri ma na-azukwa ezi na ụlọ ya di ka onyeisi ezi na ụlọ. Otutu oge ka oru a nwoke kwesiri iru na-abụ nwunye ya na-arụ ya n'ezi na ụlọ. Ugwu kwesiri ka ọ laara nwoke aburur nwaanyi na-enwezi ya. Ọ bụ nke a na-eme na ụmụ nwaanyi ụfọdụ na-ewe ka onye nwe ga-ama.

Otutu ụmụ nwaanyi a luru alu anakwaghi aga n'usoro odinala Igbo nke bu na nne nwaanyi ga-agbara oto si na ya yi akwa. Ụfọdụ eyiri opante ga-abu naani ukwu ka o mechiri; apata ukwu ya niile ga-eghere oghe puta n'uzo. Ezi onye Igbo o bula ga-agbu aso ma o hu udiri ihe a. Ọ bụ ya ka Obayi na Ezema (2020) jiri si na e kwesiri ka a hazigharia ndu umu agboghọ ka ndu ha gwuzozie, n'ihu na ihe a na-ahụ n'ebe umu nwaanyi no ugbo a abukwaghi ihe a na-ahụ n'oge gara aga. Obayi na onye otu ya si na ọ bụ onodu na-agba anya mmiri ma kwesikwaa ka e lebara ya anya.

Nkwasi okwu gbara okpurukpu

Nchekwaba

Nchekwaba bu mmadu ijisi ike gbaa mbọ hu na ihe o nwere efularighi ya. O nwere ike ibu oke nna ya ma ọ bụ ihe ogbara mbọ nweta; onye ọzọ ekwesighi iwere oke ya. Ọ ga-eme nke a site n'igba mbọ ka anya ya na-eru n'ihe nketa ya niile. Nke onye ma na ya agaghi eru mgbe niile, ọ ga-ejisi ike hu na ọ hanyere ya mmadu n'aka ka onye ahụ lekotara ya ya ganye na ọ choro ya n'aka onye di etu a. Ihe di ka ala, akwu, ukwa nakwa ihe ndi ozo a na-enwe enwe n'obodo.

Ihe ozo a na-echekwaba bu aha mmadu. Ndị Igbo na-agu aha si, 'Ahamefula'. Ihe ha ji ekwu nke a bu na ha ma uru aha mmadu bara. Ha na-echekwaba nke a site n'igu umu ha ezi aha ma zakwaa aha nna ha. Ndị Igbo na-abu aha nwere mputara. Oge ụfọdụ, ọ bụrụ ihe mere n'omumụ onye ahụ ma ọ bụ ihe nne na nna choro site n'ihe na-eme n'ezi na ụlọ ma ọ bụ ihe ha

hụrụla na ndụ ha. Ufọdu ndi Igbo ahapula aha e jiri mara ha na-aza aturu na agwo, bu aha ndi ocha n'ihu na o na-atọ uto na nti ikpo nke ha na-amaghi ihe o putara.

Aha ndi Igbo na-egosikwa ebe onye siri puta; n'ihu ya, e nwere aha e ji mara ndi Nsuka, nwee aha e ji mara ndi Udi, Owere nakwa akuku Igbo di iche iche. O nwekwara aha zuru Igbo niile onu, di ka 'Eze', 'Okoeke' 'Ogbonna', 'Nkeiru', wee diri gawa. Ufodu ndi Igbo jizi aha oyibo mere aha nna ha. Nke a abughi itufu aha nna ha (Eze & Udeze 2022)? Onye Igbo o bula na-aza Emmanuel di ka aha nna ya, o nweghi uzọ a ga-esi kọta ebe onye di etu a si puta. N'obodo Nsuka, di ka ebe nlere anya, ufodu ndi Nsuka na-aza Emmanuel di ka aha nna ha. A juo ndi na-aza ya, ha asi na o bu ka aha ha buru aha Chukwu n'ihu na nna ha na-aza aha yiri arusi. Ima atu: 'Ezema' ka a tughariri ka o buru 'Emmanuel'. Emmanuel bu aha Chukwu ozọ na Bekee. Nke a putara na onye Igbo na-aza aha di etu a bu ka a si na onye ahụ ma Chukwu okike.

Ndi Igbo kwesiri ka ha chekwaba asusu ha n'ihu na asusu bu ihe e ji mara onye. Onye asusu ya furu, onye ahụ efuola. Asusu na-egosiputa otutu ihe na ndu mmadu. Di ka Achadu (2019) si kwuputa, Agbedo (2015) na-ekwu na asusu bu ihe e ji egosi ihunanya, akpomasi, iwe, anuri, otito, afọ ojuju na ihe ndi ozọ ga. N'akuku ozọ, o buru na e nweghi ezi nkwekorita n'obodo site na mkparita uka, ihe na-emebi. O bu ya kpatara a ga-eji nwee ezi nchekwa nye asusu Igbo ka onye o bula sonye n'ihe a na-eme tumadi ndi agughi akwukwo nke oma. Asusu bu ugwu diiri agburu o bula. Agburu enweghi asusu anwuola. Nke a mere agburu o bula ga-eji jisie ike chekwaba asusu ha ka ugwu ha were diiri ha. Nke a mere Achadu (2019) jiri si na obodo o bula nwere ihe nzuzo naani ha bu ndi obodo ma, nke o bu naani n'asusu ha ka e ji eziputa ya. O buru na mmadu amaghi asusu obodo ya nke oma, onye ahụ nwere ike ibanye na nsogbu n'ihu na o ruo n'ihe e ji mara ndi, onye ahụ agaghi esonye; oge ahụ, ihe mere ofeke emee ya. Ihe nzuzo a na-ekwu okwu ya bu ihe obodo ji echekwaba onwe ha n'aka ndi iro, ndi nwere ike ibia na mberede buso ha aha ma o bu megide ha. O bu ya ka onye Igbo o bula ga-eji buru onye Igbo n'ezie ka a ghara ikpo ya ofeke. Nke a mere Arua, Obayi & Aruah (2019) jiri si na asusu nwere ike ikpo ma o bu bibie onodu mmadu, obodo ma o bu uwa dum. Adedimeji (2009) kwadoro nke a, na-asi na e nwere ike iji asusu ruo oru di mma ma o bu oru ojoo site n'okwu mmadu kwuru na ka o si kwuo ya.

Odinala

Odinala bu ihe e ji mara ndi. Obodo o bula nwere ka ha si eme omume, asu asusu, ekwu okwu nakwa ihe e jiri mara ha. Ndi Igbo anaghi eji agburu mmadu si na ya egwu egwu. Maka agburu mmadu si na-egosiputa n'omume ya. Akparamagwa na-egosi udi mmadu. O bu ya ka e ji asikari na ihe nwaanyi metara na-esokari umu ya n'ihu na o bu nwaanyi na umu aka ya na-anokari (Onuora, et.al 2019). Odinala Igbo bu ikele ekele. A na-asi na nwata o bula na-ekele ekele bu ezi nwa ama ala Igbo. Mana ufodu ezi na ulo anaghi ekele. Nke a abughi ezigbo ihe n'ihu na nke a bu izota ajo agbo. Odinala Igbo bu na nwaanyi ga-alu di tupu o muwa nwa. Nwaanyi o bula diri ime tupu o luo di emebiela odinala n'ihu na nke a ekwesighi ka o di etu a. O nwere omume nwa ama ala Igbo kwesiri ka o mee, nwee nke o kwesighi ka o mee, ima atu, nwaanyi anaghi ari elu nkwu, nwaanyi anaghi ete nkwu ma o bu ngwo n'ala Igbo.

Ndi Igbo

Ndi Igbo bu ndi bi na mpaghara owuwa anyanwu na ndida Naijiria. Ha bu ndi e ji asusu Igbo mara. Osusu obi ha di na steet ise na Naijiria: Abia, Anambra, Enugwu, Ebonyi na Imo. Steet ise a huru onwe ha n'anya di ka umu nne. E nwekwara ndi Igbo na steet Benue, Delta, Edo, Kogi, Kros Riva na Rivas. O bu ya ka Onyejeogu (1981) jiri si na ala Igbo sitere n'Agbo na Kwale nke steeti Delta gbadaa Ahoda, Diobu na Umabayi na mpaghara Port Harcourt. Umezi (2021) si na ndi Igbo bu ndi nna ha bu ndi Igbo n'agbanyeghi ebe a noro muo ha, ebe ha bi ma o bu nwaanyi muru ha. Ndi Igbo nwere otutu ihe ha nwere na-enye ha ego di ka: akwu, mmanu nakwa ihe ndi ozu. Ndi Igbo na-anabata ndi obia nke ukwu (Obayi, 2022). Nke a bu ezi okwu n'ihu na ndi Igbo na-ekwu na nwa nne di na mba. Kama onye Igbo ga-eme onye obia ihe ojoo, o mee ya nwa nne ya. Ndi Igbo nwekwara ndi nnukwu mmadu di iche iche bu ndi onu na-eru n'okwu n'obodo Naijiria n'agbanyeghi na o nwere ka onodu si atughari ndi Igbo n'ihu na a luru agha n'ala Naijiria. Ndi Igbo na-enwekwara nkwenye na ala na-atuputa ndi na-eme ihe ojoo n'ala Igbo. O buya kpatara na onye Igbo o bu na-ehi aka n'anya izere ihe ojoo tumadu ikwafu obara onye na-enweghi ihe o mere.

Ihe ozu ndi Igbo ejighi egwu egwu bu ugwu. Ha na-akwanyere okenye ugwu ka ha nwee ike ime okenye nke ha. O bu ya ka Udechukwu (2017) jiri si na ugwu bu ihe ndi Igbo ji ebi ndu ha kwa ubochi kwa ubochi. Ndi Igbo na-eme nwa nne rie nne karichaa ma ha hu onwe ha na mba ozu. Enugwu, Anambra, Imo nakwa Abia ma o bu Ebonyi hurita onwe ha, o na-adi ha ka ha ahuru nwa nne ha n'afu. Ndi Igbo na-aga ije nnukwu n'ihu igba mbu ha, iji dozi onodu ezi na ulu ha (Obayi, 2019). Obayi gara n'ihu si na ndi Igbo anaghi atu egwu, mgbe ha na-eme ihe n'ihu na ha na-enwe olile anya na ha ga-emecha laghachi azu na be nna ha n'ihu na Igbo na-ekwu si na isi nwa Amadi anaghi ato na mba. Nwa ama ala Igbo kpachaa ego, o ga-ewelari ya be nna ya. Ha nwekwara nkwenye n'onye biri ka nwa nne ya biri. Onye ka nwere, ya kwalite nwa nne ya maka na oke rute onye o bu, iwe alaa.

Ndi Igbo ejighi akwukwo egwuri egwu n'ihu na ha na-agu akwukwo, nke ukwu (Ebiriukwu, 2018). Nke a bu otu uzu ha si agba nnukwu mbu onwe ha. Ebiriukwu gara n'ihu kwaa na ndi Igbo na-aruru ugbo na-azukwa ahia nnukwu. Obodo di iche iche a na-ahu ndi Igbo na ya bu maka mbu ha na-agba iga n'ihu n'ibi obi ha. Ndi Igbo na-agbanwe onodu otu o bu ha siri huta onwe ha, n'ihu na ha na-aga njem nnukwu (Eze, 2004). Ndi Igbo bukwanyu ndi na-achukwu ka ha nweta oke ruru ha. Di ka Idowu (2018) siri kwaa, o bu ihe a ka ha welitere isi ikwu ka oke ha ruo ha, agha wee dawa malite n'afu 1967; a naghị anara nwata oke ya si ya ebele akwa. Eme na Nkamigbo (2009) kwadoro Nwadike (2002) si na ihe e ji akpo ndi Igbo ndi Igbo bu na asusu ha bu Igbo ndi ahụ si n'agburu ndi Izreel.

Ihe ozu e ji mara ndi Igbo bu agha a luru na Naijiria malite n'afu 1967 ruo n'afu 1970. Di ka Web (2015) si kwaa ya, otutu mmegbu ka ndi Igbo hutara n'obodo, nke na onye ndu bu Odumegwu Ojukwu na ndi isi ndi Igbo ji si na ha abukwaghi Naijiria ozu; kama, ha buzi Biafra. Ihe a butere ogba aghara n'obodo. Agha dara, nke mere otutu ndi mmadu jiri tufuo ndu ha na ya. Nsogbu a, ndi Igbo nwere, ka na-aruru ugbo n'obodo Naijiria ruo n'oge a n'ihu na a ka na-akpachapu ndi Igbo n'akuku ma a bia n'ihu ufodu na Naijiria ma e kewe oke.

Ndị Igbo nwere otu Chi. Mana ha si si ụzọ dị iche iche na-eфе. Ọtụtụ na-eфе ya site n'usoro okpukpere Kristi, ebe ndị ọzọ na-ekpere ya site n'ụzọ ọdịнала. Ihe ndị a bụcha njiri-mara ndị Nsuka n'ihі na ha bụ ndị Igbo.

Ndị Nsuka

Ndị Nsuka bụ ndị Igbo ndị bi na mpaghara ugwu ma a na-aga ugwu Awusa. Ọ bụ Nsuka bi n'agbata ndị Kogi, Benue, Enugwu, Anambra na steet Eboyi. E ji Mahadum Naijiria mara Nsuka. Ndị Nsuka na-agụkarị akwụkwọ n'ihі na mahadum dị na be ha. Ọtụtụ n'ime ha na-azụkwa ahia, ndị ọzọ na-arụkwa ọrụ ugbo. Ndị bụ ndị Nsuka na-añụ mmanya nkwa hie nne. Ndị Nsuka na-aka ụka nnukwu mana ndị na-emekwa omenala na-emekwa. E jikwa iti mmọnwụ Omabę na Odo mara ndị Nsuka na omenala ha. O nwekwara ndị bụ Nsuka kpom kwem nwee ndị bi na gburu gburu Nsuka mana a na-akpokodo ha niile Nsuka n'ihі na ha niile so mejuputa Provins Nsuka n'oge gara aga. Ndị gburu gburu Nsuka bụ Okpuru Ọchichị Igbo Eze Noot na Saut, Igbo-Etiti, Udenụ, Isi-Ụzọ na Ụzọ-Ụwani. E nwere ndị bụ ndị Nsuka ma Nsuka zuo; ha bụ Mkpunaano, Nru na Ihe na Owere. Ndị e ji maka ha eme nchọcha a bụ ndị Nsuka kpom kwem bụ Mkpunaano, Nru na Ihe na Owere.

Ọ bụ maka ihe onye nchọcha na-ahụ na Nsuka gbasara mgbanwe putara ihe ka o jiri na-eme nchọcha a na Nsuka. Ndị Nsuka na Lęja gbara agbata obi na ndida; ha na Ede-Ọbara na ndida n'owuwa anyanwu, Eha-Alumona n'owuwa anyanwu, Ọbụkpa na mgbago ugwu, Edem-Ani n'odida anyanwu, na Obimo, na ndida owuwa anyanwu nakwa ndida odida anyanwu nakwa Ibagwa-Aka n'odida anyanwu. N'owuwa anyanwu bụ Orba (Ngwu & Alumona, 2021).

Ndị Nsuka buru nnukwu ibu maka na ndị ọbia buru ibu na ya; ndị nọ na ya na-arụ ọrụ na mahadum na-azụkwa ahia. Ọtụtụ akụkọ okike a koro gbasara ka Nsuka siri bido; Eze (1981) siri na Nsuka sitere n'Igala puta. Eze gara n'ihu si na Asadu Attah bụ Onye Igala, a mụrụ umu anọ; otu n'ime ha bụ Okpuje, nke abuo gara biri na Ọbụkpa; nke ato gara biri n'Eha-Alumona; nke anọ bụzi Nsuka. Asadu Attah na-abia duru nwa nne ya nwoke a na-akpo Eze Okpaka, onye bụ nna Eha-Alumona. Nke a kpataara Ndị Nsuka ji si na ha na Eha-Alumona bụ umu nne. Akụkọ okike ọzọ gbasara Nsuka siri na Nsuka siri Nri bia ma biri n'Umuezeoguda na Nguru Nsuka.

Ndị Nsuka na-ekpe okpukpe di iche iche. Ọtụtụ n'ime ha bụ ndị otu Kristi, ụfọdụ na-eme omenala. Ndị Nsuka nwekwara Onyeishi na mkpuru na mkpuru na-elekota umu nna ma na-ahazi ihe niile na-eme n'umu nna. Ha nwekwara Eze na-elekota omenala obodo anya, ya na ndi ukwu ya, na-eso ya ahụ na ihe na-aga nke oma n'obodo niile. E nwekwara Omereubo bụ ndi karala nka na-esonye na mkpebi a na-eme na Nsuka mgbe, e nwere okwu di mkpa ka e dozie n'obodo.

Ndị Nsuka na-eme nwa nne nke ukwu; i nwere ike ibata be onye Nsuka, o kpokoro umu nne ya niile na-azu ha. Onye ahụ nwere ike o mutabeghi nwa nke ya mana o were ya na umu nne ya ahụ bụ umu ya, na ha di mma echi, o bu ya di mma. A ma ndi Nsuka ka ndi nwere obi oma na obi ebere. A makwara Nsuka ka ndi anaghi eme ihe ike, ndi na-aso ikwafu obara nsọ. Nsuka na-agbakwa mbọ zeere ihe a kporo aru ma o bu ihe ala na-aso nsọ.

Ọgbara ọhuru

Ọgbara ọhuru bụ oge ugbo a, oge komputa na-ejere ndi mmadu ozi. Oge mmadu ga-anoro otu ebe huzuo ihe niile onye chorọ ihu na mba uwa dum. Nke a na-eme ka nghota na echiche ndi mmadu gbanwee, n'ihі na o nweghi ihe onye di etu a chorọ inata n'aka nwa nne ya o

gaghị ahụ etu ọ ga-esi mee ya. Ihe ahụ e jiri mara ndị Igbo bụ ime nwa nne tumadụ ndị Nsuka adighikwa ọzọ. Kama itukwasị nwa nne gi obi, tukwasị onye ọzọ maka na i maghị ihe nwa nne na-eche gi n'otu ntabi anya maka na obi adighi ya mma n'ebe i nọ. Ogbara ọhụrụ juputara na mmepe anya di iche iche. Ọ na-eme ka ndị mmadụ mara ekwu okwu, mara ede, mara akuzi na-amukwa, na-emekwa nchoputa di iche (Asogwa & Asogwa, 2014). Ọ bụ ezie na ogbara ọhụrụ na-emeghe ndị mmadụ anya, na-eme ka a ghara inwe ihe e zoro ezo mana ọ na-enyekwa aka ime ka ndị Igbo mara na omenala di ebe niile nakwa na ha kwesiri ka ha ghara itufu nke ha.

Ogbara ọhụrụ na-emekwa na umu ntorobia amaghikwa na okenye dikwa n'ih i na nsopuru adighikwa ọzọ. Ihe bu nke a nwere ike buru ihe di iche iche ha na-ahucha n'oge a. Mmadu anaghị eju mmadụ anya. E jibu ime nwa nne mara ndị Nsuka mana ugbo a, o nweghi onye nwere efe mmadụ ibe ya. Ọ bụ ihe igwe komputa kwuru ka ọ na-anu. Ọ bụ ihe siri ike igbaziri mmadụ ụzọ ka onye ahụ gee nti ma ọ bughị ihe komputa weputara ka ọ hụ di ka Obayi, Arua, Onuorah na Obiakor (2019) siri huta ya, na ogbara ọhụrụ atugharichaala ọdinala Igbo; ọ bụzi0 akuru akụ. Onuora, Obiakor, Chinagorom na Obayi kwukwara na uwa dizi ka otobo n'ih i njepu ndi mmadụ na-ejepu. O meela ka mmadụ hukorita ibe ya ma gwakorita omenala ogwa. N'Obayi (2023), ọ na-akowa na omenala adikwaghị ọzọ n'ih i na umu ogbara ọhụrụ amakwaghị nsopuru na ikwanye ugwu bụ ihe e jiri mara ndi Igbo n'oge gara aga. Ma nchocha a gbadoro ukwu n'atutu Halliday (1985) na Milroy (1987) nke na-ekwu maka mmekorita mmadụ na ibe ya. Ọ bụ mgbe mmadụ na-agako ebe mmadụ na-eme ihe ka ọ ga-eji ghota ihe onye ahụ na-eme ma nwee ike sonye etu o kwesiri. Ọ buru na ndi Igbo nabatara omenala ha oge ahụ, ha ga-echekwaba ya ghara ikwe ka ọ buru ihe a ga-eji gwuo egwu.

Nchocha a ga-abakwara ndi ọzọ uru di ka umu ntorobia, umu akwukwo nọ n'ogogo niile, nne na nna nakwa nwa ama ala Igbo ọ bula. N'ebe umu ntorobia nọ, nchocha a ga-enyere ha aka igbaziri ha ụzọ ka ha mara na omenala ha bara uru na o kwesiri ka echekwaba ya. Ọ ga-emekwa ka ha mara na ihe ọ bula bụ ọdinala abughị ihe e ji egwu egwu n'ih i na ọ na-ewe isi mmadụ mgbe onye ahụ aghotaghị ihe ọ na-eme. Iji maa atụ, onye egbughiri nna ya ehi oge ọ nwuru, ọ gaa be ndi ọgọ ya gaa gbuoro ha ehi ma nna ha nwuo, nwata nwoke ahụ ga-eji isi ya kwuo ugwo ehi ahụ. A kpachaghị anya, nwoke ahụ ga-anwu.

Umu akwukwo niile n'ogogo ọ bula ga-amutakwa ako mgbe ha gurụ edide a, ha ga-aghota ihe bụ ọdinala Igbo na uru ọ bara nakwa ihe ha ga-eji chekwaa ya. N'ih i na obodo ọ bula nwere ọdinala, ha ga na-echekwa ya ka oke ndi Igbo ghara ifulari ha. Nne na nna ga-amakwa mkpa ọ di, ikuziri umu aka ha ọdinala ha ka ha mara ma tinye ya n'oru n'ih i na omenelu na-emebi ihe. Ọ buru na a kowaghị, ha agaghị aghota.

Nke ikpeazu bụ nwa ama ala Igbo guru akwukwo ga-enwe ezi onu n'ih i na amamihe bụ ike. Ọ buru na a mara ihe, a gaghị ehie ụzọ. Ima atụ bụ oriokpa ndi Ihe na Owere jere nga n'afọ 2024 n'ih i iwu ha dara bụ ipia onye uwe ocha na-arụ ọrụ ahụ ike n'ulo ogwu, panye ya n'olulu, mgbe ọ na-eje ọrụ. Ọ buru na ọ ma ọdinala Nsuka, ọ gaghị eme ihe ahụ.

Onye nchocha gbara mmadụ iri atọ ajuju onu iji mata ebun n'uche ha gbasara isi okwu a na-ekwu maka ya. Mmadu iri ka o wetara na Mkpunaano, iri na Nru, mmadụ iri n'Ihe na Owere.

Ajuju Onu Maka Nchekwaba Ọdinala Igbo Nsuka (AQMNQIN)

Ajuju onu ahụ a gbara ha bụ ndi a: 1. Omenala ọ di mkpa ka e chekwaba ya?

2. Ndị Igbo, ha ana-agba mbọ?
3. Ndị Nsuka, ha ana-agba mbọ?
4. Ndị Nsuka, ha ana-agbazikwa mbọ ugbua?
5. Kedu ihe ndị Nsuka nwegasiri na be ha
6. Ha na-echekwaba ya?
7. Kedu ihe na-efu efu?
8. Kedu ihe a ga-eme ka e were chekwaba ya?
9. Gini na-eme n'ogbara oheru a?
10. Kedu ihe a ga-eme wee gbochie onodu a?

Usa Ajuju

Mmadu iri ato a gbara ajuju onu kwuru uche ha di ka o siri metuta ha.

Ngụ	Ndina	E	A	Pasenti
1	Omenala di mkpa ka e chekwaa ya	30		100%
2	E ji igba mbọ mara ndi Igbo	30		100%
3	Ndi Nsuka na-agba mbọ n'ihu na ha bukwu ndi Igbo	30		100%
4	Ufodu na-agba mana ufodu anaghi agbazi n'oge a, n'ihu na otutu na-eso ajo otu bu ndi yahoo, ndi na-achọ ego oku.	10	20	33% / 60%
5	Ihe ndi Nsuka nwegasiri bu nkwu nke na-emeta mmanu na mmanya, ala nke ha ji ako ugbo, ukwa	30		100%
6	Ufodu na-echekwaba omenala mana ufodu anaghi echekwaba tumadu ndi ogbara oheru	14	16	47% / 53%
7	Igba mbọ, ugwu, nsopuru nakwa omenala ufodu di iche iche alaala.	25	5	83%/ 17%
8	A ga-agwa umu ntorobia okwu ka uche ha ghalata azu ma mara omenala ndi Igbo, ka nne na nna zuo umu aka ha site n'igba mbọ ka ha mara na o buchaghi ego bu ihe niile. Ndi isi uka, ndi igwe na ndi Ichie ga na-enwe ogbakọ ugboro ugboro, ha na umu ntorobia iji na-akowara ha maka igba mbọ na ezi uzọ ha kwesiri iso.	25	5	83%/ 17%
9	Umu aka chorọ ego n'ike n'ike; o bu ya kpata ha ji atoro mmadu.	25	5	83%/ 17%
10	O bu ndi nne na nna izuwa umu aka ka ha gbawa mbọ ghara ebuzila ego chee umu ha n'ihu.	25	5	83% /17%
	Mkpokota	24.4	5.6	81% : 19%

Site n'usa ndi a gbara ajuju onu nyere, a choputara na ndi Nsuka kwetara na o di mkpa ka e chekwaba omenala Igbo. Ha kwetakwara na e ji igba mbọ mara ndi Igbo nke Nsuka bu otu n'ime ha ma ugbo a, otutu ndi Nsuka anaghikwa agba mbọ; kama, o bu ajo otu ndi na-achọ ego n'ike ka ha na-esozị hapuzia ezi ndu ahụ e ji mara ndi Nsuka, tumadi umu ntorobia. Mmadu 30 a gbara ajuju kwetara na ihe Nsuka nwere e jiri mara ha ka adi etu ha di. Ihe ruru mmadu 16 zara na ihe ahụ e jiri mara Nsuka di mana ha anaghi echekwaba ha. Mmadu 14 sirị na a na-echekwaba ha.

Usa ozo bu nke na-ekwu maka ihe e jiri mara ndi Nsuka, nke ha hapulari di ka igba mbọ, ugwu, nsopuru nakwa omenala ufodu di iche iche. Mmadu 25 sirị na a hapula ihe ndi a mana mmadu ise (5) sirị na a ka na-eme ya. Mmadu 25 kwenyekwara na o di mkpa ka Nsuka kpoo umu ntorobia oku nye ha ezi ndumodu ka a mara ma uche ha o ga-agbatu. Ndi isi uka na ndi igwe na-achi obodo ga-enye aka na nke a. Ndi ndu obodo ga-enye aka ihu na a kowaara ha oghom di n'ichu ego n'ike nakwa itoro mmadu, chüwa ego.

Ọ bụkwa oke nne na nna inye ụmụ ha ezi ọzụzụ ka ha ghara iwere ego buwe ụzọ n'ihe niile. Nke a ga-eme ka uche ha pụọ n'ịchụ ego n'ike, tinye onwe ha n'igba mbọ bụ nke e jiri mara Nsuka ya na ezi ndụ na ọ bughị ndụ ọjọọ.

Ntunye Aro

1. Onye nchọcha tuntun aro ka nne na nna nye ụmụ ha ezi ọzụzụ site n'ime ka ụmụ ha na-asụ Igbo ebe ọ bụla ha nọ. 2. N'obodo ọ bụla ndị Nsuka bi, ka ha na-egosi omenala Igbo. 3. Igwe na-achị obodo na ndị Ichie ya ga-agba mbọ ikpọkọta ụmụ ntorobia ma mee ka ọdịnaala Nsuka doo ha anya.

Nrụmaka

Achadu, A.P. (2019). The Place of Indigenous Languages in Sustaining National Security in Nigeria. *Ideal International Journal of Igbo Scholars Forum, Nigeria* 12 (2), 22- 38.

Adedimeji, A.S. (2009). Language and Communication Conflict Resolution. *Journal of Law and Conflict Resolution* 1(1), 001- 009.

Agbedo, C.U.(2015). *General Linguistics Historical Contemporary Perspectives*. Nsuka. ACE Resource Konsult.

Aruah, V.O, Obayi, J.I. & Arua-Buchi, S.N. (2019). Mgbanwe Asụsụ n'Olu Dị Mma dị ka Atumatu maka Mkpebi Esemokwu Ụmụ Mmadụ na Naijiria. *Ideal International Journal of Igbo Scholars Forum, Nigeria* 12 (2), 185-203.

Asogwa, B.E. & Asogwa, M.N.(2014). Information and Communication Technologies and Igbo Studies in Tertiary Institutions in Nigeria: Issues and Challenges. *e-journal of Library Philosophy and Practice*. University of Nebraska-Lincoln <http://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/1189> (1- 23).

Ayi kwei Armah "Faith and the politics of terrorism" <http://globalbreakingnews.com/news/39.08/82/Faith-end-the-politics-of-Terrorism>

Eme, C.A. & Nkamigbo, L.C. (2009). "Naijiria : Asụsụ, Omenaala na Mmepụ Obodo". *Akwụkwọ a gụrụ na jonal mmụta Igbo*, 4 (1).

Eze, P.J. (2004). *Knowledge and Society*, 2nd ed. Enugu: Echrissi & Co.

Halliday, M.A.K. (1985). *An Introduction to Functional Grammar*. Baltimore: Edward Arnold.

Idowu, F.O.(2018). Revisiting and Retelling the History of Biafran War in Chinua Achebe's. There was a Country. *Chinua Achebe and the Convolutions of Immorality Reassessing the Writer in Relation to New Realities*. Enugu. C.N.C Publications.

Master Web's report on Emeka Ojukwu's Ahịara Declaration: *The Principles of the Biafra Revolution*, 2015. Ahịara Biafra.

Milroy, L. (1987). *Language and Social network*. Oxford: Blackwell

- Nwadike, I. U. (2002). *Igbo Language in Education. A Historical Study*. Obosi: Pacific Correspondence College & Press.
- Ngwu, L. & Alumona, V. S. (2021). *Total Eradication of Ohu na Amu na Nsuka Town: The Turning Point in History*. Nsuka. Blessed Math Ventures.
- Obayi, J. I., Aruah, V. O., Onuora, N.T., & Obiakor, E. E. (2019). Igbo Language Teaching; An Identity in School of General Studies, in Nigerian Universities. *Journal of African Studies and Sustainable Development*. 2 (5), 62 – 72.
- Onuorah, N. T., Obiakor, E.E, Chinagorom, L. C., & Obayi, J.I. (2019). Migration: Its Paradox to Igbo Language and Culture in Early 21st Century. *International Network Organisation for Scientific Research Arts & Humanities* 5 (1) 81 – 89.
- Obayi, J.I. (2020). Nkuzighari Odudo Nso na Njirimara Obodo di ka O si Metuta Odinala Igbo. *Ekwe Jonal Nke Ndi Igbo Scholars Forum, Nigeria* 13 (11), 61-77.
- Obayi, J.I. (2022). *Cultural Festival in Igbo Land: Omabe in Nsuka Land*. An Article presented during the 2022 Religion Conference.
- Obayi, J. I. (2023). Mmekorita Ezinaulo Ndi Igbo: Otu Odi N'Ogbara Ohuru a. *Igbo Scholars International Journal of Igbo Scholars Forum, Nigeria*. 16 (1), 125 – 137.
- Umezi, P.I. (2021). Azumahia na Naijiria na Onodu Asusu Igbo na Senturi nke iri abuo na otu. *Sapientia Global Journal of Arts. Humanities and Developments Studies* 4 (2), 34 - 46.